

Ewa Głazewska i Małgorzata Karwatowska, *Maska w „czasach zarazy”. Covidowe wizerunki masek – typologie i funkcje*, Lublin 2021, Wydawnictwo UMCS, ss. 206.

Ostatnie lata, pandemiczne, skażone izolacją, całkowicie zmieniły nasze postrzeganie świata i drugiego człowieka, tym samym w poważny sposób wpłynęły na jakość relacji międzyludzkich. Epidemia COVID-19 prawdopodobnie już na zawsze naznaczyła nasze życie społeczne, nie tylko ze względu na powszechny strach przed chorobą i śmiercią, ale także z powodu całkowitej zmiany sposobów komunikowania się. Nie myślę jednak o intensywnym rozwoju komunikacji zapośredniczonej, biorę przede wszystkim pod uwagę poważne utrudnienia w odczytywaniu komunikatów niewerbalnych, zwłaszcza w zakresie odbierania mimiki. Maską, nieodłączny towarzysz naszych kontaktów z innymi, to namacalny dowód na znaczne zmiany w procesie komunikacji. Procesie tak bardzo upośledzonym poprzez wyeliminowanie podstawowych elementów ekspresji twarzy. Twarz, do tej pory uważana za metonimię osoby, a także za wyjątkową część ciała, warunkującą międzyludzką komunikację, wyrażanie emocji i uczuć, zniknęła pod maską, wykluczając pełne odczytanie tego, co „maluje się na obliczu”, i sprawiając, że tylko oczy, jako jedyna odkryta i dostępna część twarzy, stwarzały szansę właściwego zrozumienia całości przekazu.

Dobrze więc się stało, że właśnie w tym szczególnym czasie powstała monografia w całości poświęcona swoistemu fenomenowi kulturowemu, czyli masce. Aktualność podjętego tematu sprawia, że monografia Ewy Głazewskiej i Małgorzaty Karwatowskiej spełnia kilka ważnych funkcji: jest swoistą kroniką komunikacji w „czasie zarazy”, analizą semiotyczną konkretnego artefaktu, studium poświęconym funkcjonowaniu maski w języku i kulturze, socjologicznym oglądem procesu ludzkiego osławiania strachu przed śmiertelnym zagrożeniem. Autorkom udało się nie tylko ukazać rolę maski w kulturze i historii, ale także opisać maskę z perspektywy kilku dyscyplin naukowych: językoznawstwa, historii kultury, etnologii, antropologii, semiotyki, a nawet historii medycyny. Wydaje się, że właśnie

ta interdyscyplinarność pozwoliła Badaczkom na stworzenie opracowania o dużej wartości naukowej i dokumentacyjnej. Jednocześnie należy podkreślić, że tak sformułowany przedmiot badań wymagał przyjęcia bardzo szerokiej perspektywy badawczej, źródłowej i interpretacyjnej. Warto zauważyć, że sporo miejsca w publikacji zajmuje materiał ikonograficzny, który dał podstawę do formułowania wniosków dotyczących wielorakich funkcji omawianego artefaktu. Autorki sprostały również wyzwaniu wypracowania języka opisu adekwatnego do całkowicie nowej sytuacji egzystencjalnej, co nie było łatwe, także ze względu na intersemiotyczny charakter rozprawy.

Kompozycja monografii jest niezwykle przejrzysta i ściśle odpowiada założonym celom badawczym. Rozdziały zasadnicze stanowią rozwinięcie logicznie ze sobą powiązanych zagadnień:

- rozdział pierwszy (*Twarze i maski*) przedstawia definicyjne ujęcie maski, jej rolę w kulturze i historii, powiązane z maską znaczenia (od dekoracji, poprzez dokument wizualny związany z określonymi wartościami społecznymi i składnik historii obyczajów, aż po wykładnik emocji), maska jako artefakt zasłaniający, ale także odkrywający nową/inną podmiotowość;

- rozdział drugi (*Między dżumą a cholera, czyli pandemie w kontekście kulturowym i językowym*) jest ogromnie ciekawym wywodem historyczno-kulturowo-medycznym dotyczącym obrazu chorób pandemicznych utrwalonego w języku. Na szczególną uwagę zasługuje część lingwistyczna, w której ukazano mechanizm myślenia o chorobach zaraźliwych (tabuizowanie ich nazw, którego ubocznym efektem jest używanie leksemów związanych z chorobami jako przekleństw, co potwierdzają liczne związki frazeologiczne oraz ustalone konstrukcje syntaktyczne, zwłaszcza gwarowe). Część tę zamykają rozważania na temat charakterystycznej maski „doktora plagi” jako ikonicznego pierwowzoru maski ochronnej;

- rozdział trzeci (*Świat maski covidowej*) poświęcony jest stworzeniu oryginalnej typologii masek covidowych i opisaniu ich wielorakich funkcji. Przedstawiona klasyfikacja bazuje na obszernym, starannie dobranym materiale ikonograficznym. Na uwagę zasługuje również drobiazgowo sporządzony wykaz funkcji, które mogą pełnić maski w naszej rzeczywistości społecznej.

Praca uzupełniona jest bogatą *Bibliografią*, *Indeksem osób*, *Wykazem zdjęć* oraz streszczeniami w językach angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim.

Monografia Ewy Głazewskiej i Małgorzaty Karwatowskiej jest niezwykle rzetelną, dobrze osadzoną w literaturze przedmiotu analizą złożonego fenomenu kulturowego, jakim jest maska. Należy przy tym podkreślić wysoką wartość merytoryczną przedstawionych rozważań, erudycyjność wyводу, szerokie tło etnologiczne, historyczne i kulturowo-językowe, interdyscyplinarny charakter przedstawionej analizy, oryginalne narzędzia metodologiczne.

Niewątpliwą zaletą pracy jest także staranne przygotowanie redakcyjne, odpowiednio dobrany materiał ilustracyjny i znakomity język. Autorki zajęły się tematem ze wszech miar aktualnym, dotyczącym każdego człowieka, zrobiły to w sposób umiejętny, obrazowy, stąd żywy odbiór społeczny publikacji i spore zainteresowanie medialne.

Podsumowując, uważam, że monografia *Maska w czasach zarazy. Covidowe wizerunki masek – typologie i funkcje* autorstwa Ewy Głazewskiej i Małgorzaty Karwatowskiej, wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w 2021 roku, jest opracowaniem niezwykle potrzebnym społecznie, analizującym zjawisko, które ostatnio pojawiło się w naszej rzeczywistości społecznej, językowej i kulturowej. Autorkom udało się stworzyć książkę opisującą zjawisko niezwykle aktualne, stanowiące symbol i wyznacznik czasu izolacji. Jest to praca o charakterze uniwersalnym, która powinna spotkać się z zainteresowaniem wszystkich, którzy zastanawiają się nad sytuacją egzystencjalną człowieka usiłującego ukryć się przed chorobą i oswajającego swój lęk za pomocą maski.

MARZENA MARCZEWSKA

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

marzena.marczewska@ujk.edu.pl

ORCID code: 0000-0002-2796-1317

